

Лебідь М., Бутенко В. Інтелектуальна готовність дітей старшого дошкільного віку до навчання в школі. *Дошкільна освіта: від традицій до інновацій: збірник наукових статей студентів, магістрантів та молодих науковців*. Суми: ФОП Цьома С.П., 2022. С. 185–190.

Мирослав Лебідь, Віта Бутенко

*Сумський державний педагогічний університет
імені А.С.Макаренка*

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ГОТОВНІСТЬ

ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ДО НАВЧАННЯ В ШКОЛІ

У статті висвітлено сутність базових категорій «готовність», «інтелектуальна готовність»; визначено основні компоненти інтелектуальної готовності дітей старшого дошкільного віку до навчання в школі.

***Ключові слова:** готовність; інтелектуальна готовність; навчання в школі; діти старшого дошкільного віку.*

Постановка проблеми. Вступ до школи ознаменований початком якісно нового періоду в житті дитини: змінюється її ставлення до дорослих, однолітків, до себе та власної діяльності. Навчальна діяльність стає провідною діяльністю здобувача початкової освіти, яка вимагає відповідальності, системності та організованості. Перехід від дошкільного дитинства до навчання в школі визначається рішучою зміною внутрішньої позиції дитини, де навчання стає не просто діяльністю по засвоєнню знань, але й обов'язком. У школі дитина переходить до систематичного засвоєння основ наук, наукових понять. Тому однією із важливих складових готовності дитини старшого дошкільного віку до навчання в школі є інтелектуальна готовність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчив, що різні аспекти проблеми психологічної готовності дітей до навчання в школі розглядалися у розвідках Л. Божовича, Л. Виготського, А. Запорожця, Д. Ельконіна, М. Козігори, О. Леоньєва, М. Лісіної, А. Маркової та ін. Питанню

інтелектуальної готовності, зокрема, приділяли увагу такі науковці як Б. Ананьєв, М. Божович, О. Кравцова, Ж. Піаже, Т. Чернявська та ін.

Мета статті: визначення основних компонентів інтелектуальної готовності дітей старшого дошкільного віку до навчання в школі.

Виклад основного матеріалу. У контексті обґрунтування досліджуваної проблеми передбачено розкриття базових феноменів «готовність», «інтелектуальна готовність». Словник української мови характеризує термін «готовність» як «стан, в якому все зроблено, все готово для чого-небудь, як остаточний результат якої-небудь дії, стану» [5]. Дослідниця Л. Кіндратієва визначає означене поняття як «поєднання психологічних особливостей і моральних рис особистості» [3]. Здійснений аналіз визначень дозволяє розглядати дефініцію «готовність» – як якісний стан особистості та результат дії. Щодо термінологічного словосполучення «інтелектуальна готовність», то ми спираємось на тлумачення М. Козігори [4], яка розкриває його з позиції «наявності у дітей кругозору, запасу знань, початкових умінь у сфері навчальної діяльності».

Важливим компонентом інтелектуальної готовності визначено наявність у дітей старшого дошкільного віку достатньо широкого обсягу знань з основних розділів чинних освітніх програм, згідно з якими вони повинні вміти орієнтуватись в оточуючому світі, відрізнити живу та неживу природу, різні види людської діяльності тощо. Слід відмітити, що інтелектуальна готовність дітей до школи не обмежується лише оволодінням певними знаннями про оточуючий світ, а й включає в себе розумові дії та операції. Вона характеризується: здатністю дітей старшого дошкільного віку вирішувати прості завдання; вмінням робити звуковий аналіз слів та зв'язно описувати зображення на картині; здібністю виконувати доступні їм операції аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення, класифікації, групування. З огляду на це, науковці [1; 2] визначають такі показники якості знань: точність уявлень, повнота об'єму і змісту елементарних понять, здатність дитини самостійно оперувати знаннями при вирішенні практичних завдань, вміння виділяти

суттєві ознаки і на їх основі зіставляти, узагальнювати, класифікувати предмети, встановлювати зв'язки між предмети і явищами. Однак дослідники [6] зазначають, що діти старшого дошкільного віку повинні вміти виділяти не саму по собі ознаку, а знаходити її в системі ознак. Такий підхід забезпечує більш глибоке розуміння і стимулює поступовий перехід до виділення суттєвих і відносно суттєвих ознак, що й дозволяє дитині більш точно і ширше орієнтуватись в оточуючих явищах та предметах.

Слід зауважити, що інтелектуальна готовність дітей до навчання в школі містить як кількісні показники розвитку пізнавальних процесів, так і якісні, а саме: певний рівень розвитку розумових операцій, здатність дитини аналізувати, синтезувати, порівнювати, узагальнювати, розмірковувати, знаходити причини явищ тощо. Дитина, яка не може слідкувати за думкою вчителя, не є готовою до навчання в школі. Бути готовим до школи, стверджує Т. Дуткевич, означає вміти узагальнювати та диференціювати за правилами та логікою, виділяти предмет власного пізнання, зосереджуватись на змісті, що виражений словом [2].

Особливе значення в інтелектуальній готовності дітей до навчання в школі надається наявності дитячого світогляду, запасу конкретних знань. Вони мають володіти систематичним та розрізненим сприйняттям, елементами теоретичного ставлення до навчального матеріалу, узагальненими формами мислення та основними логічними операціями, осмисленим запам'ятовуванням.

У вітчизняній психології щодо інтелектуальної складової психологічної готовності до школи основна увага приділяється не обсягу отриманих дітьми знань, а рівню розвитку інтелектуальних процесів. Тобто діти повинні вміти виділяти суттєве в явищах навколишньої дійсності, вміти порівнювати їх, бачити подібність та відмінність; вони мають навчитися міркувати, знаходити причини явищ, робити висновки. Ще одним аспектом інтелектуальної готовності дітей старшого дошкільного віку до навчання в школі є розвиток довільності всіх психічних процесів, їх керованість та підконтрольність свідомості, довільність засвоєння знань.

Варто підкреслити, що навчання дітей старшого дошкільного віку на заняттях має вагоме значення для початкового оволодіння елементами навчальної діяльності, оскільки вони отримують певне завдання, розуміють його умову та зумовленість правил, за якими воно виконується; регулюють власну діяльність на основі самоконтролю та самооцінки; усвідомлюють способи виконання завдання та проявляють бажання вчитися у дорослого. Також інтелектуальна готовність включає формування у дітей початкових компетентностей у галузі навчальної діяльності, зокрема, вміння виділити одне навчальне завдання і перетворити його в мету самостійної діяльності.

Навчальна діяльність відрізняється від практичних життєвих ситуацій. Під час вирішення навчального завдання дитина переходить до іншого результату – змін у собі, а об'єктом навчального завдання є спосіб дії. Тому його вирішення спрямоване на оволодіння способами дії. Отож для успішного навчання діти повинні розуміти умовний зміст навчального завдання та усвідомлювати, що завдання виконується не для досягнення практичного результату, а для того, щоб чогось навчитися. Діти повинні розглядати матеріал завдання не як опис життєвої ситуації, а як засіб навчання загальному способу вирішення завдань взагалі.

Ще одним компонентом інтелектуальної готовності дітей старшого дошкільного віку до навчання в школі є пізнавальна активність, яка передбачає прагнення та бажання отримувати нові знання, пізнавальне ставлення до дійсності. Виховання у дітей допитливості, інтересу до знань, потенціалу до навчання і дотримання шкільних правил є важливою передумовою в розвитку диференційованих пізнавальних інтересів, відповідального ставлення до навчання. Дитина, в якій сформована пізнавальна активність, характеризується усвідомленим інтересом до однієї чи декількох навчальних дисциплін, вмінням підпорядковувати власну діяльність навчальним мотивам.

Дослідження науковців [1; 2] показують, що там, де є у дітей пізнавальний інтерес до навчання, вони швидше оволодівають знаннями, навчальним матеріалом, виконують завдання, проявляють творчу ініціативу.

Коли у них немає зацікавленості в процесі навчання, тоді й увага розсіюється, відношення до навчання недбайливе; їх не цікавлять результати навчальної діяльності.

Висновки і перспективи дослідження. Таким чином, компонентами інтелектуальної готовності дітей старшого дошкільного віку до навчання в школі нами визначено такі: розвинене сприйняття; стійка когнітивна увага; розвинене мислення та розумові операції, що проявляються у здатності розрізняти та розуміти важливі ознаки та зв'язки між предметами; можливість відтворення зразка; оволодіння усним мовленням; розвиток дрібної моторики рук та зорової координації; розвиток здатності до навчання.

Перспективи дослідження вбачаємо в обґрунтуванні вольової готовності дітей старшого дошкільного віку до навчання в школі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бушкатова Н.О. Психологічна готовність шестирічної дитини до школи. Полтава: ПОППО, 2008. 84 с.
2. Дуткевич Т.В. Дитяча психологія: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2012. 424 с.
3. Кіндратієва Л.Л. Моделювання професійної діяльності в системі практичних занять. *Зміст, форми і методи навчання у вищій і середній школі.* 2014. Вип. 4. С. 38–45.
4. Козігора М.А. Психологічна готовність дитини до навчання в школі. *Інноваційна педагогіка.* 2019. Випуск 16. Т. 2. С. 65–68.
5. Словник української мови. Академічний тлумачний словник. URL: <http://sum.in.ua/>
6. Стадненко Н.А., Ілляшенко Т.В., Обухівська А.Р. Формування розумових дій у процесі підготовки дитини до навчання в школі. *Початкова школа.* 2002. № 9. С. 58–61.